

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

کارگاه هنر (۲)

دوره پیش دانشگاهی

رشته هنر

شماره درس ۱۴۲۸

عنوان و نام پدیدآور	: کارگاه هنر (۲) [کتابهای درسی]/ برنامه‌ریزی محتوا و نظارت بر تألیف: دفتر تألیف کتاب‌های درسی فنی و حرفه‌ای و کاردانش؛ مؤلفان: مژگان اصلانی، معصومه مرادپور، زهره نهاردانی؛ [برای] وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی.
مشخصات نشر	: تهران: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	: ۱۷۵ص.؛ مصور (رنگی) ۲۲×۲۹ س.م.
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۰۵-۲۲۵۹-۲
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیپا
موضوع	: ۱- طراحی، ۲- نقاشی، ۳- هنر.
شناسه افزوده	: الف- اصلانی، مژگان، ۱۳۴۸. ب- مرادپور، معصومه، ۱۳۴۷. ج- نهاردانی، زهره، ۱۳۴۷. د- سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی. ه- دفتر تألیف کتاب‌های درسی فنی و حرفه‌ای و کاردانش. و- اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی.
رده‌بندی کنگره	: NC ۷۳۰/ک۱۸ ۱۳۹۰
رده‌بندی دیویی	: ۳۷۳
شماره کتاب‌شناسی ملی	: ۲۳۷۴۲۳۸

همکاران محترم و دانش‌آموزان عزیز :

پیشنهادهای و نظرات خود را درباره محتوای این کتاب به نشانی
تهران - صندوق پستی شماره ۴۸۷۴/۱۵ دفتر تألیف کتاب‌های درسی
فنی و حرفه‌ای و کاردانش، ارسال فرمایند.

پیام‌نگار (ایمیل) tvoccd@roshd.ir
وب‌گاه (وب‌سایت) www.tvoccd.medu.ir

وزارت آموزش و پرورش سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

برنامه‌ریزی محتوا و نظارت بر تألیف : دفتر تألیف کتاب‌های درسی فنی و حرفه‌ای و کاردانش

نام کتاب : کارگاه هنر (۲) - ۵۹۴/۱

مؤلفان : مزگان اصلانی، معصومه مرادپور و زهره نهاردانی

ویراستار علمی : محسن حسن‌پور، نصرالله تسلیمی

نظارت بر چاپ و توزیع : اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی

تهران : خیابان ایرانشهر شمالی - ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی)

تلفن : ۸۸۸۳۱۱۶۱-۹، دورنگار : ۸۸۳۰۹۲۶۶، کدپستی : ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹

وب‌سایت : www.chap.sch.ir

مدیر امور فنی و چاپ : لیدا نیک‌روش

صفحه‌آرا : راحله زادفتح‌اله

حروفچین : سیده فاطمه محسنی

مصحح : اعظم محمدزاده، هاله حکیمیان

امور آماده‌سازی خبر : اعظم هاشمی

امور فنی رایانه‌ای : حمید ثابت کلاچاهی، ناهید خیام‌باشی

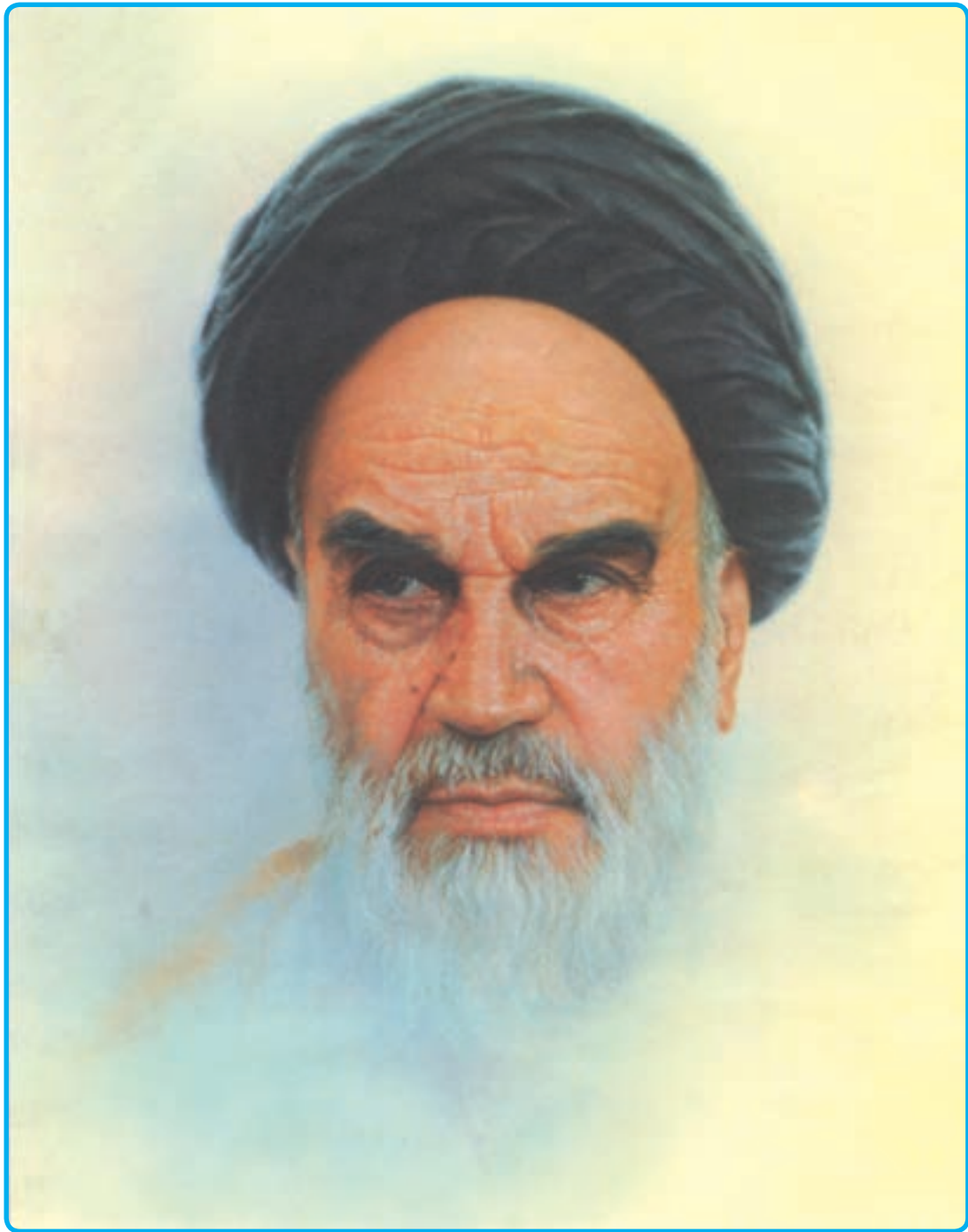
ناشر : شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران - تهران - کیلومتر ۱۷ جاده مخصوص کرج - خیابان ۶۱ (داروپخش)

تلفن : ۴۴۹۸۵۱۶۱-۵، دورنگار : ۴۴۹۸۵۱۶۰، صندوق پستی : ۱۳۹-۳۷۵۱۵

چاپخانه : شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران «سهامی خاص»

سال انتشار و نوبت چاپ : چاپ سوم ۱۳۹۴

حق چاپ محفوظ است.

بمنز عبارتست از دمیدن روح بخت در انسانها

امام خمینی

فهرست

پیشگفتار

مقدمه

فصل ۱ ضرب آهنگ بصری

۴	درس در یک نگاه
۵	ضرب آهنگ بصری
۱۰	ضرب آهنگ یکنواخت
۱۰	ضرب آهنگ تدریجی
۱۵	ضرب آهنگ و سکون
۱۷	با هم تجربه کنیم
۱۷	با هم گفتگو کنیم
۱۸	با هم بسازیم (تکه چسبانی و بازیافت)

فصل ۲ حرکت

۲۶	درس در یک نگاه
۲۷	حرکت
۲۹	نمایش ناپایداری
۳۱	القای حرکت
۳۳	نمایش حرکت
۳۳	ایجاد حرکت به وسیله تکرار
۴۰	ایجاد حرکت از طریق برش
۴۱	محو کردن لبه های شکل
۴۵	با هم تجربه کنیم
۴۵	با هم گفتگو کنیم

فصل ۳ مقیاس و تناسب

۴۸	درس در یک نگاه
۴۹	مقیاس و تناسب
۵۱	مقیاس انسانی
۵۳	مقیاس های بزرگ
۵۹	تغییر در مقیاس
۶۵	نسبت های طلایی
۶۸	با هم تجربه کنیم
۶۸	با هم گفتگو کنیم
۶۸	با هم بسازیم (احجام خمیری)

فصل ۴ تأکید بصری

۷۶	درس در یک نگاه
۷۷	تأکید بصری
۷۷	تضاد
۸۴	محل استقرار
۸۷	عوامل هدایت کننده چشم
۹۴	نقاط تأکید متعدد
۹۶	با هم تجربه کنیم
۹۷	با هم گفتگو کنیم

فصل ۵ تعادل

۱۰۰	درس در یک نگاه
۱۰۲	تعادل بصری
۱۰۵	انواع تعادل
۱۰۵	تعادل متقارن
۱۱۰	قرینه در بی قرینگی
۱۱۱	تعادل شعاعی
۱۱۵	الگوی سراسری (تکرار یکنواخت)
۱۱۶	تعادل نامتقارن
۱۲۰	توازن
۱۲۰	وزن ذهنی و بصری
۱۲۶	تعادل ناپایدار
۱۲۹	با هم تجربه کنیم
۱۲۹	با هم گفتگو کنیم

فصل ۶ وحدت

۱۳۲	درس در یک نگاه
۱۳۳	وحدت بصری
۱۳۴	وحدت در طبیعت
۱۳۶	هماهنگی
۱۴۰	وحدت در کثرت
۱۴۹	با هم تجربه کنیم
۱۵۰	با هم گفتگو کنیم

ضمائم (برای مطالعه)

۱۵۱	سبک ها و مکاتب هنری
۱۶۳	واژه نامه
۱۷۱	منابع و مأخذ

پیشگفتار

از میان حواس ما، حس بینایی اهمیت خاصی در درک و فهم آدمی دارد. گرچه به کمک حواس دیگر هم به صورت طبیعی ارتباط برقرار می‌شود. میل و رغبت ما نسبت به پیام بصری زیاد است و به علل گوناگون همواره می‌خواهیم دانش خود را با شواهد بصری بالا ببریم. البته بهره برداری از حواس برای همه افراد یکسان نیست ولی با پرورش و تعلیم هر یک از حواس می‌توان به توانایی بسیار بالاتری از احساس و ادراک و فهم مسائل رسید. زیرا از این طریق می‌توان توانایی‌های فوق العاده‌ای به دست آورد که سایر حواس فاقد آن می‌باشند. حس بینایی سرعت عمل بالایی دارد و با تعلیم و تربیت آن پیام‌های بصری را به طرز شگفت‌انگیزی دریافت می‌کند. توسعه و تعامل توانایی دیدن به معنی گسترده تر ساختن توانایی خود برای فهم بیشتر تصویر است و مهم تر از آن این است که ما را در به وجود آوردن پیام بصری یاری می‌دهد. این پیام متشکل از اجزاست و نحوه چگونگی کاربرد اجزا در اهمیت و مفهوم کلی یک پیام تأثیر به‌سزایی دارد.

هنرهای تجسمی از عالی‌ترین تجلیات زبان بصری شمرده می‌شود که امروزه یکی از بهترین و مؤثرترین وسیله‌های ارتباطی شناخته شده است. زبانی همگانی که در همه زمینه‌های فرهنگی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، صنفی و... مورد استفاده قرار می‌گیرد. این زبان هم، الفبا و قواعد دستوری خود را دارد و شناخت آن درک و فهم پیام‌های تصویری را آسان می‌سازد و به کمک آن قادر خواهیم بود، هماهنگی موجود در طبیعت را بهتر مشاهده و درک کنیم و در ایجاد و خلق پیام‌های روشن بصری از آن بهره ببریم.

ما از راه‌های گوناگون به درک تصویر می‌پردازیم. ادراک حسی و نیروهای درونی ما هم در این جریان اهمیت بسیار دارد. چگونگی وضعیت ما در حال ایستاده یا متحرک، در حالت متعادل یا نامتعادل، در نور یا تاریکی و... در نوع دریافت ما از تصویر بسیار مؤثر است و این واکنش‌ها تحت تاثیر حالات روانی، وضعیت فرهنگی و حتی نحوه نگرش ما به بیان هم مؤثر می‌باشد.

در هنر نقاشی اسکیموها به علت زندگی در محیطی بسیار پهناور و پوشیده از برف سفید و آسمانی روشن، خط افق مبهم و نامشخص خواهد بود و حتی ممکن است خط افق محو گردد و به همین منظور نقاشی هنرمندان اسکیمو آزادانه و بدون خط افق است و برای ما گاه معلق یا واژگون به نظر می‌رسد. چرا که اختلافات ناشی از محیط، جغرافیا و فرهنگ در نحوه درک افراد تأثیر می‌گذارد. حس جهت‌یابی برای ساکنان مناطق کوهستانی در مکان‌های مسطح و وسیع مانند کویر دچار اختلال می‌شود و به مدت زمانی برای سازگاری با محیط تازه نیاز خواهد داشت. با وجود این که اختلافات ناشی از محیط و فرهنگ در نحوه دیدن افراد تأثیر می‌گذارد، دریافت بصری در همه افراد بشر یکسان است.

شناخت رابطه متقابل میان عناصر بصری و نحوه ترکیب آن‌ها و دخل و تصرف در آن از طریق روابط

بصری ضروری است و دریافت معنای تصویر را میسر می‌سازد. در میان کلیه وسایل ارتباطی فقط ادراک بصری است که ظاهراً فاقد هرگونه دستور و قاعده مشخص است. زیرا هیچ سیستم یا راهنما و دستور واحدی برای تبیین و فهم آن وجود ندارد مگر آن که از دانش بصری (عناصر بصری و روابط بصری) بهره‌مند شویم تا درک درستی از دنیای خود داشته باشیم. امروزه ما بیش از هر زمان دیگر به درک بصری بیشتری نیاز داریم، چرا که در زندگی امروز تصویر در محیط، مطبوعات، رسانه‌های تصویری، شبکه‌های جهانی و... اهمیت زیادی یافته است.

گاه ممکن است، شیوه اجرای یک اثر هنری بسیار عالی باشد. اما اگر آن اثر فاقد یک ترکیب‌بندی موفق باشد، با ناکامی مواجه است. بر این اساس کتاب حاضر به ارائه کیفیات بصری برای ایجاد یک اثر هنری موفق و همین طور فهم درست از پیام‌های تصویری می‌پردازد.

در دورانی که مقادیر قابل توجه و روزافزون از پیام‌های گوناگون در سطح جهان به صورت تصویر انتقال می‌یابد، برای درست دیدن و درست استفاده کردن از آن باید به یادگیری زبان تصویر پرداخت.

در کتاب کارگاه هنر ۱ به عناصر بصری هم چون خط، شکل، بافت، ارزش و رنگ پرداخته شد. مبحث فضا در کتاب انسان، فضا، طراحی پرداخته شده است، همچنین قواعد ژرف‌نمایی از حوزه فضا در کتاب کارگاه هنر ۱ یادآوری گردید. اما حیطه این کتاب‌ها فرصتی برای آشنایی با عنصر زمان به حد کفایت مطلب را ندارد و این موضوع در رشته تخصصی پویانمایی^۱، کمیک استریپ^۲ و تصویر سازی^۳ و... به صورت تخصصی پرداخته خواهد شد.

در این کتاب سعی شده است تا با استفاده از تصاویر متعدد آثار هنرمندان گذشته و معاصر سه هدف نگرشی، دانشی و مهارتی مورد توجه قرار گیرد و هنرجویان قدم به قدم مباحثی چون ضرب آهنگ (ریتم)، حرکت، مقیاس، تأکید، تعادل و وحدت بصری را فراگیرند. متأسفانه اغلب این مباحث مورد کم توجهی بوده است و در آموزش هنری به سادگی از آن گذشته‌اند. چرا که نمونه آثار کمی در این زمینه در دسترس بوده است. حال امید است با آوردن نمونه‌های متعدد آثار هنرمندان از ابهام برخی از کیفیات بصری کاسته شود. شناخت این نکته که چگونه هنرمندان از قواعد ترکیب‌بندی تبعیت می‌کنند، به هنرجو امکان می‌دهد تا اصول ترکیب‌بندی را بهتر بیاموزد. بنابراین پیشنهاد می‌شود، برای تفهیم این موضوعات از تصاویر آثار هنرمندان بیشتری نیز استفاده شود.

نکته قابل توجه این است که مفاهیمی که در این کتاب مورد بحث قرار می‌گیرد، اساساً محدود به زمان خاصی نیست. این مفاهیم در آثار هنری قرون گذشته یافت می‌شوند و هنر معاصر نیز روند تکاملی، منطقی و طبیعی از هنر گذشته است.

برای تقویت مهارت‌های تفکر و ارتقاء توانایی ذهنی، گفتاری و نوشتاری هنرجویان، تمریناتی تحت عنوان «با هم گفتگو کنیم» تنظیم شده است و هنرجویان عزیز می‌بایست به یاری هنرآموز محترم نمونه‌های مناسبی را از کتابخانه‌ها جمع‌آوری و تحقیق کنند و درباره آن‌ها به تفکر، گفتگو و نقد بپردازند. لازم است جهت نقد صحیح، شیوه‌های نقد هنری در ضمیمه‌ی کتاب کارگاه هنر ۱ را مطالعه نمایند. باید یادآوری شود که امروزه دیگر شرح نیروی کشف و شهود هنرمندانه در ایجاد اثر هنری کافی نیست، زیرا این نگرش مانع از تجزیه و تحلیل دقیق آثار و آموزش هنری می‌شود. در مقابل کتاب می‌کوشد تا نشان دهد که خلق اثر هنری نتیجه‌ی تفکر و تعقلی بسیار منضبط و دقیق است و هنرمند از اصول و قواعد بصری پیروی می‌کند که آن هم پس از تجربه‌های بسیار به مهارت می‌رسد.

۱ - Animation

۲ - Comic strip

۳ - Illustration or Image-making

هدف از مباحث «با هم تجربه کنیم» افزایش آگاهی و تشخیص زیبایی شناسی و هم چنین رشد تخیل، مهارت ها و تجارب طراحی است و هنرجو باید مقصود خودش را در طراحی منعکس کند و با کنجکاوی آگاهی اش را نسبت به اطراف خودش عمیق تر کند و توانایی اش را در اجرای تمرینات ارتقا دهد و در نتیجه دید شخصی اش را افزایش دهد. باید توجه شود که تمرینات متعدد به صورت پیشنهادی مطرح شده است و حتی هنر آموزان گرامی خود نیز می توانند تمرینات مشابهی را طرح کنند که با جغرافیای محل زندگی هنرجو و فرهنگ وی مطابقت بیشتری داشته باشد. اجرای همه تمرینات الزامی نیست و یک یا دو تجربه هنری از هر فصل در کارگاه، به فرا خور حال کلاس، کافی است. باید توجه شود که عناوین و مباحث کتاب بر اساس نیاز هنرجو و زمان تخصیص داده شده به درس تدارک دیده شده است و بایستی از پیرایه های اضافی پرهیز نمود.

لازم است در تدریس این کتاب از شیوه های فعال و ابزارهای کمک آموزشی استفاده شود و در پایان نیم سال دوم اجرای یک کار گروهی دو بعدی یا سه بعدی ضروری می باشد. انتظار می رود همکاران گرامی با تکیه بر تجربه و توانایی های خود، هنرجویان را بر انجام کارگاه های گفتگو و تجربه ترغیب نمایند و می بایست نتایج فعالیت آن ها را به عنوان ملاک ارزشیابی کار اجرایی مورد توجه قرار دهند.

تلاش شده است، محتوای این کتاب به منظور ارتباط عمودی با کتاب های تخصصی سال قبل و ارتباط افقی مطالب با کتاب های سال جاری هنرجو و حتی علوم فیزیک و زیست شناسی ارتباط منطقی داشته باشد. در ضمن علاوه بر هدف کلی کتاب، در آغاز هر فصل اهداف رفتاری تبیین شده است تا هنر آموزان و هنرجویان از انتظارات آموزشی و برنامه کتاب آگاه شوند.

مؤلفان این کتاب در جهت خدمت به هنر ایران زمین کوشیده اند و همواره از دریافت نظرات ارزشمند هنرآموزان محترم، صاحب نظران و هنرمندان عزیز جهت رفع نارسایی های احتمالی به گرمی استقبال می کنند.